

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:07.10.2020 ✓Accepted/Kabul:29.11.2020

DOI:10.30794/pausbed.806943

Araştırma Makalesi/ Research Article

Hosseinnehad Hendvari, F. ve Karataş, K. (2021). "Türkiye’de Aile Sosyal Politikasının Değerlendirilmesi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 45, Denizli, ss. 173-183.

TÜRKİYE’DE AİLE SOSYAL POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

Fahimeh HOSEINNEZHAD HENDVARI**, Kasım KARATAŞ***

Öz

Türkiye’de aile, toplumun en eski ve en önemli kurumlarından biridir. Aile, işlevleri itibarıyla bireysel ve toplumsal boyutta önemli bir konuma sahiptir ve uluslararası ve ulusal sosyo-ekonomik ve politik etmenlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Aile kurumunu korumak ve güçlendirmek, devletin sorumluluğu altındadır. Bu yüzden ailenin korunması kamunun ve sosyal politikaların odak noktasında yer almaktadır. Türkiye’de aile politikası, açık politika olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu araştırmada, Türkiye’de aile sosyal politikasını değerlendirmek için nitel yöntem kullanılmıştır ve bu alanda çalışan ve deneyim sahibi olan 21 bürokrat, uygulayıcı, akademisyen, sivil toplum kuruluşu temsilci ve politikacı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, Türkiye’de, aile politikası tüm aileleri hedef kitle olarak görmemekte sadece dezavantajlı ve sorunlu aileleri kapsamaktadır. Aile politikası, toplumun gereksinimlerine yönelik gelişmemekte ve yurttaşlar tarafından bir talep veya katılım sağlanmamaktadır. Ailelere sunulan sosyal hizmetler ve yardımlar yurttaşlık hakkı değil lütuf olarak algılanmaktadır. Ayrıca Türkiye’deki aile politikası, aileyi kutsal bir kurum olarak algılamakta ve aileleri devlete ve aile bireylerini birbirlerine bağımlı kılmaktadır. Aile politikası, geleneksel aile yapısını, değerlerini, işlevlerini ve kadınların geleneksel rollerini pekiştirmeye çalışmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Aile, Sosyal Politika, Aile Politikası, Politika Değerlendirilmesi.*

EVALUATION OF FAMILY SOCIAL POLICY IN TURKEY

Abstract

The family is one of the earliest and foremost social institutions in Turkey. Because of family functions, it has an important position both individually and socially and it is influenced by global and national economic, social, cultural and political factors. Protecting and strengthening the family institution seems as the government's responsibility. Therefore, it has been at the focal point of public and social policies. Family policy in Turkey is classified as an explicit policies and it is developed and implemented by the Ministry of Family, Labour and Social Services. In this study, qualitative methods were used to evaluate the family social policy in Turkey and in-depth interviews were held with 21 bureaucrats, practitioners, academics, non-governmental organizations and politicians working in family area. According to the findings, often disadvantaged and families with problems in Turkey included within the scope of family policy. Family policy does not consider the needs of the society and there is no participation of citizens in this regard. Social services and benefits offered to families are perceived as

*Bu çalışma yazarın 'Türkiye’de Aile Sosyal Politikası: Bir Değerlendirme Çalışması' başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

**Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İSTANBUL.

e-posta: fahimehendvari@aydin.edu.tr. (<https://orcid.org/0000-0002-1958-462X>)

***Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ANKARA.

e-posta: kasim0607@gmail.com. (<https://orcid.org/0000-0002-4817-9981>)

blessings, not citizenship rights. In addition to detect the family as a sacred institution in Turkey, family policy makes family members dependent on each other and the state. Family policy tries to reinforce the traditional family structure, values, functions and traditional roles of women.

Key Words: *Family, Social Policy, Family Policy, Policy Evaluation.*

1. GİRİŞ

Toplumun temel taşı olarak görülen aile, refah devleti sisteminde, kamunun ve sosyal politikaların odak noktasında yer almaktadır. Sanayileşme, kentleşme ve küreselleşme gibi olaylar ve devletlerin politikaları, aile sisteminde değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır. Yoksulluk, işsizlik, kadına yönelik şiddet, eşler arası sorunlar, çocukların ihmali ve istismarı, boşanmalarda artış, psikolojik ve benzeri sorunlar, ailede yapısal ve işlevsel olarak değişimler ve dönüşümlere yol açmaktadır (Karataş ve Baykara Acar, 2008: 1).

Aile politikasının ortaya çıkış nedenleri arasında Avrupa’da, sanayileşme ve kentleşme önemli rol oynamıştır. Ekonomik ve sosyal koşullardan dolayı ailelerde çekirdekleşme ve küçülme yaşanmış ve oluşan sosyal sorunlarla beraber devletin aileleri koruması söz konusu olmuştur. Fabrika ve sanayide çalışan erkekler ve kadınlar, ev ve aile içi sorumluluklarını yerine getirmekte zorlandıkları için bu görevleri yerine getiren kurumlara gereksinim duyulmuştur. Bu arada ailelerin yapısı ve geleneksel işlevleri değişmeye başlamıştır ve ailenin geçim sağlama, çocuk yetiştirme ve sosyalleştirme, çocuklar ve gençleri eğitime gibi geleneksel işlevler ve görevleri aile dışındaki sosyal kurumlara devredilmiştir. Sanayileşme sürecinde kırsal alanlardan şehirlere doğru yaşanan göç, ailenin yapısı, türü ve işlevlerini değiştirmiştir (Giddens, 1990: 76; Tuncay, 2010: 1) ve ailelerin karşılaştığı yoksulluk, işsizlik, boşanmalar ve küçülmesi sonucu ortaya çıkan sorunları çözmek devletin görevi olarak tanımlanmıştır.

19. ve 20. yüzyıllarda, geleneksel aile bağlarının zayıflaması ve aile değerlerinin çözülmesinden endişe duymaya başlayan sosyologlara göre aile kurumundaki değişiklikler, toplumda değişime yol açmış ve sosyal bağların çözülmesine sebep olmuştur (Chambers, 2012: 2). Kağıtçıbaşı’na (1996, 2007) göre kırsal ve tarımsal topluluklarda “karşılıklı bağımlılık aile modeli” yaygın aile modeli olarak aile üyelerinin maddi ve duygusal olarak birbirine bağımlı olduğu görülürken gelişmiş ve sanayileşmiş toplumlarda “Aile bağımsızlığı modeli” görülmektedir. Bu modelde aile üyeleri maddi ve duygusal olarak en düşük seviyede birbirlerine bağımlıdır (Ataca 2009, 108). Ailenin, toplumdaki önemi ve konumuna bakıldığında, devletin aileye yönelik sosyal politika geliştirme çabası daha iyi anlaşılabilir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de aile sosyal politikasını değerlendirmek adına aile politikasının hedefi ve kapsamını incelemek ve aile politikasının kavramsal temelini değerlendirmektir. Bu kapsamda disiplinler arası ve bütüncül bir yaklaşımla aile politikası alanında çalışan ve araştırma yapan kişilerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışma, eleştirel bir bakış açısı ile Türkiye’deki aile politikasını ele almış ve çözüm önerileri arayışında bulunmuştur. Böylece hem akademik araştırmalara hem politika geliştiren ve uygulayanlara katkı sunmayı hedeflemiştir.

2. AİLE SOSYAL POLİTİKASI

20. Yüzyılın başında ortaya çıkan nüfus politikaları, ilk başlarda aile politikası olarak tanımlanmıştır. Nüfus politikalarının amacı nüfus artışına katkıda bulunmak ve düşük doğum oranını yükseltmek olmuştur (Giele, 1979, s. 275). 1970’lerden itibaren, aile yapısı ve dinamiklerindeki demografik değişimler, ulusal bütçelerin sıkılaştırılması ve sanayileşmiş ülkelerde uluslararası ekonomik sistem ile ulusal ekonomik sistemin bütünleşmesi gibi zorluklar, aile politikalarına olan gereksinimi artırmıştır (A Cross-National Comparison of Family Policy, 2008: 7).

Aile politikasıyla ilgili çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Genel olarak aile politikası, aileye odaklanan ve aileyi merkezine alan politikadır. Aile politikası, sosyal politikanın belirli bir alanı olarak düşünülür ve Avrupa bağlamında, genellikle aileleri hedefi alan politikalar olarak tanımlanır (Hantrais, 2003: 2). Kamerman ve Kahn’a (1978) göre, devletlerin, aileyi etkilemek amacıyla düzenlediği uygulamalar ve verdiği kararlar aile politikasıdır ve çağdaş toplumlar, aileye yönelik programlar ve uygulamalar geliştirmek zorundadırlar. Zimmerman (1995: 2)

K. Karataş

aileye ilişkin politikaları, aile politikası olarak tanımlar. Aileyi etkisi altına alan tüm sosyal düzenlemeler örneğin barınma, eğitim, sağlık, kadınların istihdamı, çalışma saatleri ve benzeri konular ailenin işlevlerini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilir. Bu yüzden aile politikası çok yönlü ve kapsamlı bir politikadır (Selis & Dumon, 1991, s. 10). Bu programlar ve politikalar bilinçli ve tutarlı bir biçimde geliştirilmelidir (Pardeck, 1979: 783). Aile politikası, ailenin dört ana işlevine odaklanır;

- Aile kurma, örneğin evlilik, boşanma, çocuk sahibi olma veya evlat edinme
- Aile bireylerinin temel gereksinimlerinin karşılanması ve ekonomik destek
- Çocukların sosyalleştirilmesi ve yetiştirilmesi
- Engelli, hasta ve yaşlılara bakım vermek (Ooms, 1990).

Dumon (1991), aile sosyal politikasını, aileye yönelik hizmetlerin örgütlenişe göre Açık (explicit) ve Kapalı (implicit) olarak iki farklı biçimde sınıflandırmıştır. Açık aile politikası olan ülkeler, aileye yönelik “doğrudan politikalar” geliştirir ve aileye özel hizmetler sunar. Ayrıca, belli programlar tasarlar ve doğrudan aile ile ilgili bir kurum veya kuruluş örneğin, bakanlık kurar. Kapalı aile politikası olan ülkede ise aile, dolaylı olarak politikaların hedefi olur, aileyi yönelik programlar ve hizmetler dolaylı bir biçimde sunulur ve aile için özel bir devlet kurumu bulunmaz (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 33). Kapalı aile politikası olan ülkelerde, aile politikası sosyal refah politikasının bir parçası olarak algılanır, açık politikası olan ülkelerde ise aile politikası kendine özgü politika olarak tanımlanır (Dumon, 1991: 2). Aileye yönelik açık politikalar, aile hukuku, çocuk bakımı, gelir sağlama, aileye yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet, nüfus artışını desteklemek için maddi olanak sağlama, aile eğitimi ve danışmanlığı gibi programları içerir. Aileye yönelik kapalı ve dolaylı politikalar ise hasta veya yaşlı bakımı, çocuklara, yaşlı ve engelli bireylere sunulan eğitim destekleri ve sağlık hizmetleri olarak tanımlanabilir (Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1994: 13).

Bu çalışmada aile sosyal politikası ifadesinin kullanılması uygun görülmüştür. Aile sosyal politikası ve aile politikası literatürde genellikle eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak aile sosyal politikası, aile politikasına göre daha kapsamlı ve geniş içeriğe sahiptir. Aile politikası doğum oranı, doğum izni, aile büyüklüğü, çocuk sayısı, aile ve çalışma yaşamı uyumlulaştırılması, çocuk ve yaşlı bakımı konularına daha doğrudan vurgu yaparken; aile sosyal politikası bunlarla birlikte gelir dağılımı, eğitim, sağlık, barınma, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, sosyal güvenlik ve hukuksal korunma gibi alanları da içermektedir.

Türkiye’de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminde (ADNKS) 2017 verilerine göre toplam 22.676.186 hane halkı bulunmaktadır.¹ Bu hane halklarının yüzde 66,1’i tek çekirdek aile² ve yüzde 16’sı geniş aile olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de aile, temel sosyal yapı olarak sayılmaktadır. Politika ve mevzuat bazında Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan hemen sonra 1926 yılında ilk Türk Medeni Kanunu (MK) düzenlenmiştir. Medeni Kanunda evlenme yaşı, çokeşliliğin kaldırılması ve kız ve erkeklerin evlenmede kendi rızalarının aranması gibi düzenlemeler bulunmuştur (Yıldırım, 2005: 357). Medeni Kanunda soyadı kanunu, resmi nikâh, kadınların statüsü, miras kanunu, zorunlu ilköğrenim gibi yasal düzenlemeler yer almıştır (Tuncay, 2010: 2). Medeni Kanun, 2002 yılında gözden geçirilmiş ve yeni Türk Medeni Kanunu yürürlüğe girmiştir. Yeni MK’da soyadı, evlilik yaşı, mal rejimi, eşlerin mesleği, ikametgâh, nafaka ve miras konularında düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye’de Aile Planlaması politikası bağlamında nüfus politikası üç dönemde gerçekleşmiştir:

- 1923 ve 1965 yılları arası Pronatalist ve nüfusu artışına yönelik politikalar
- 1965-2010 yılları arası Antinatalist ve nüfusun azaltılmasına yönelik politikalar (Doğan, 2011: 297)
- 2010 yılından günümüze nüfusu artırmaya yönelik üç çocuk söylemi

Türkiye’nin sosyal refah sistemi, Akdeniz Refah Sistemi veya Güney Avrupa Refah Sistemi ile benzerlik göstermektedir. Akdeniz Refah Sisteminde aile, refahı sağlayan en önemli kurumdur (Günel, 2009: 98-99). Devlet, özel sektör ve piyasa aileyi güçlendirmeye yönelik uygulamalar yapar ve aile bireylerinin refahından aile

1 <http://www.tuik.gov.tr/OncekiHBARama.do> (Erişim Tarihi 06.06.2020)

2. Çekirdek aile kentlerde görülen karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ailedir.

K. Karataş

sorumlu tutulur. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ailelerin sorunları ile ilgilenen en önemli kamu kurumudur. Bakanlık, “Aile bizim her şeyimizdir” sloganı altında, aile yapısı ve bütünlüğünü korumak, güçlü ve sağlıklı aile ve mutlu bireyleri yetiştirmeyi hedeflemektedir.³ Aile politikası, ulusal mevzuat, yasalar, kalkınma planları, yıllık programlar ve hükümet programlarında bulunmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde veriler, sistematik olarak gözlem ya da görüşme yoluyla toplanır, düzenlenir ve ardından yorumlanır. Veriler, bireylerin yaşadıkları doğal ortamdan toplanır, bireylerin deneyimlerini içerir ve bu deneyimler aracılığıyla toplumsal olguların anlamları keşfedilir (Malterud, 2001: 483). Nitel araştırma sürecinde araştırmacı, insanların yaşam tarzları, öyküleri, davranışları, toplumdaki örgütsel yapılar ve sosyal değişiklikler hakkında bilgi edinir (Strauss ve Corbin, 1990). Toplanan veriler, yorumlayıcı sosyal bilimler bağlamında araştırmacı tarafından yorumlanır ve araştırmacı, katılımcılarla saatlerce bir arada zaman geçirip, doğrudan kişisel temas içinde bulunur (Neuman, 2014). Araştırmada, insanların kanaatleri, düşünceleri, duyguları, deneyimleri, tutumları ve algıları keşfedilir. Nitel araştırma yönteminin veri toplama tekniği olan derinlemesine görüşme ise gerçek temaları keşif etme açısından etkili bir araçtır.

3. 1. Araştırmanın Katılımcıları

Araştırma kapsamında Türkiye’de aile politikası alanında çalışma yürüten siyasetçiler, akademisyenler ve sahada doğrudan uygulama yapan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Veri toplama süreci amaca uygun ve çok boyutlu olarak planlanmıştır. Derinlemesine görüşmelere siyasetçiler, bürokratlar, uzmanlar, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları (STK) temsilcileri dâhil edilmiştir. Araştırmada amaca uygun örnekleme tekniği kullanılmış ve bir liste hazırlanmıştır. Listede:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (BMM) Aile Komisyonu üyeleri
- Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) üyeleri
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nda (ASHB) çalışan bürokratlar ve uzmanlar
- Bütçe ve Strateji Başkanlığı’nda (BSB) görevli bürokratlar
- Yerel yönetimler ve belediyelerde çalışan bürokratlar ve uzmanlar
- Aile konuları üzerine çalışan sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri
- Aile politikası alanında bilimsel çalışmalar yapan akademisyenler yer almıştır.

Katılımcılar, eğitim durumlarına göre sınıflandırılmıştır. Sekiz kişi doktora mezunu, altı kişi yüksek lisans, altı kişi lisans ve bir kişi lise mezunudur. Araştırmada 10 kadın ve 11 erkek ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların hangi kurum veya kuruluşta görev yaptıklarına bakıldığında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden sekiz kişi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’ndan dört kişi, Bütçe ve Strateji Başkanlığı’ndan bir kişi, üniversitelerden üç kişi, sivil toplum kuruluşlarından iki kişi ve yerel yönetimlerden üç kişi ile görüşme yapılmıştır. Toplam sekiz milletvekili, üç bürokrat, dört uzman, üç akademisyen ve üç saha çalışanıyla görüşme yapılmıştır.

Nitel araştırma yönteminde veri toplama süreci ile eş zamanlı olarak verilerin düzenlenmesi ve kategorilere ayrılması önem taşımaktadır. Bu süreçte toplanan veriler kodlanır (Glaser ve Strauss, 1967: 72), ayıklanır, düzeltilir ve örüntüler keşfedilir. Kodları oluşturduktan sonra veriler kategorilere ayrılır, temalar belirlenir, veriler yorumlanır ve bu şekilde çözümleme süreci tamamlanır. Çözümleme sürecinde araştırmacının katılımcıların ifadelerine, kullandıkları sözcüklere, kullanılan dile, konuşma tarzına ve kullanılan sembollere sadık kalması önemli bir ayrıntıdır. Bu çalışmanın çözümleme sürecinde veriler, araştırmanın amacına uygun olarak yorumlanmış ve doğrudan alıntılar yapılmıştır.

³ <https://www.youtube.com/watch?v=V18lfrndbGo> Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Tanıtım Filmi, (Erişim Tarihi 07.07.2020)

4. BULGULAR

Bu çalışmada aile politikasını değerlendirmek için katılımcılarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye katılan uzmanlar, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri aile alanında çalışmalar yürütmektedirler. Diğer katılımcılar ise aile politikası konusunda bilgi sahibi bürokratlar ve politikacılardan oluşmaktadır. Görüşme metinlerini analiz etme aşamasında metinler 'döne döne' okunmuş ve kodlar oluşturulmuştur. Ardından kategoriler oluşturulmuş ve her kod ilgili kategoriye dâhil edilmiştir. Örnek olarak aile politikasının ailelerin ekonomik ve sosyal refahını artırmaya yönelik kodu, aile politikasının hedefi kategorisine eklenmiştir

4.1. Türkiye’de Aile Sosyal Politikasının Hedefi

Araştırmada katılımcılara sorulan ilk soru, Türkiye’de aileye yönelik sosyal politikaların amacı ve hedefi; hangi amaç doğrultusunda geliştirildiği ve amaçlara nasıl ulaşılmaya çalışıldığı sorulmuştur. ASHB’de uzman bir katılımcıya göre Türkiye’de aile politikasının amacı ailenin varlığını korumak, ailenin sağlıklı bir şekilde devamını sağlamak, aileyi etkileyen olumsuz faktörleri ortadan kaldırmak ve etkilerini azaltmak ana hedefler olarak ifade edilmiştir. TBMM Aile Komisyonunda yer alan bir milletvekiline göre Türkiye’de aile politikası hedef odaklı değildir ve küçük çapta müdahaleler, kısa vadeli programlarla günü kurtarmak için amaçlar geliştirilir. Oysa aile politikası bir sistematik içerisinde ve multidisipliner yaklaşımıyla ailelerin ihtiyaçlarını analiz edip, ihtiyaçları karşılamak için amaç ve hedeflerini belirlemelidir.

Kimi katılımcılara göre Türkiye’de aile politikası için yasalarda ve kâğıt üzerinde hedefler belirlenmiştir. Ancak bu hedefler uygulamada gerçekleşmemektedir ve aile ile ilgili ciddiyetle üzerinde durulan bir politika üretilmemektedir. Bu yüzden aile politikasının ne tür bir amaç veya hedefi olduğunu net bir biçimde açıklanamamaktadır. Diğer taraftan aile politikası iktidara gelen partiler tarafından geliştirildiği için partilerin bakış açılarından etkilenmekte ve böylece politikaların amaç ve hedefleri sürekli değişiklik göstermektedir. Yerel yönetimde kadın ve aile alanında çalışmalar yürüten bir bürokrata göre aile politikası, aileleri korumaya çalışırken kadınları aile içi işlerle tanımlamakta, kadını aile içinde ele almakta, kadını eve hapsedmeye çalışmakta, anneliği kariyer olarak görmekte ve genel anlamıyla kadınları göz ardı etmektedir. Özet olarak, Türkiye’deki aile politikasının amacı ve hedefleri aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

- Ailenin bütünlüğü ve değerlerinin korunması
- Aile içi sorunları gidermek, geçimsizlik ve sorunların etkisini en aza indirmek
- Ailelerin ekonomik ve sosyal olarak refah seviyesini artırmak, ailelerin yaşam koşullarını iyileştirmek ve yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmak
- Aile bireylerinin güçlendirilmesi ve sosyal, ekonomik ve kültürel yönlerden geliştirilmesi
- Çocukların korunması ve gençlerin çağa uygun bir biçimde yetiştirilmesi.

4.2. Türkiye’de Aile Sosyal Politikasının Kapsamı

Sosyal devlet anlayışına göre bir toplumda sosyal politikalar tüm aileleri kapsamalıdır. Oysa Türkiye’de aile politikası sadece sorun yaşayan ve dezavantajlı aileleri kapsamakta ve bu tür ailelere hizmet sunmaktadır. TBMM’de Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu üyesi bir milletvekiline göre devlet, yetersiz, muhtaç veya kendine yetmediğini düşündüğü aileler için politika üretir ve o ailelere elini uzatır.

Türkiye’de yasalar ve mevzuatta aile politikasının tüm ailelere hizmet sunmasından söz edilmiştir. Örneğin Aile Eğitim programı ve Aile Danışmanlığı gibi programlar tüm aileleri hedef kitlesi olarak görmektedir. Ancak bu programlar sınırlı bir biçimde uygulanmaktadır. Diğer taraftan özel gereksinimi olan ailelere, ekonomik sorunu olan ve geçimini zor sağlayanlara, ev içi şiddet yaşayan aile bireylerine ve bütünlüğü bozulmuş ailelere yönelik politika geliştirilmektedir. Böylece aile politikası aile içindeki bütünü bireylere hizmet sunmamaktadır ve sadece sorunu yaşayan ve özel gereksinimi olan bireyleri kapsamaktadır.

K. Karataş

Türkiye'deki aile politikasının sadece sorunlu aileler ve bireyleri kapsadığı, kimi katılımcılara göre aile politikasında bireysellik anlamına gelmektedir. Bireyselci aile politikasında, politika, hedef kitleye göre şekillenir. Örneğin kadın, çocuk, yaşlı ve engelli grupları için hizmet modelleri geliştirilir ve politika, aile bireyleri üzerinden yürütülür. Örnek olarak kadın için gelişen bir politika aile ve kadını karşı karşıya getirebilir ve işlevselliğini kaybedebilir. Sonuç olarak Türkiye'de aile politikası genel anlamda sorun veya özel gereksinimi olan aileleri ve bireyleri kapsamaktadır.

4.3. Türkiye'de Aile Sosyal Politikasının Kavramsal Temeli

Araştırmada Türkiye'deki aile politikasının kavramsal temeli incelenmiş ve katılımcılara birkaç kavram üzerinden sorular sorulmuştur ve aile sosyal politikasında katılımcılık, aile sosyal politikasının özgürleştirici veya bağımlılık yapıcı özelliği, hak temelli veya lütuf temelli özelliği, muhafazakâr veya çağdaş özelliği, toplumsal cinsiyet eşitliğine yaklaşımı açısından değerlendirilmiştir. Bu kavramlar, birbirlerinden farklıdır. Ancak birbirlerine zıt değildir. Zira aile politikası alanında bir politika, hizmet, program veya uygulama, muhafazakâr yaklaşımda iken diğer bir politika ise çağdaş özelliğe sahip olabilir. Burada amaç, aile politikasının ağırlıklı olarak hangi yöne eğildiğini ortaya çıkarmaktır.

4.3.1. Aile Sosyal Politikasında Katılımcılık

Katılım (Participation) kavramı sosyal bilimlerde sıkça tartışılan bir kavramdır. Bu kavram, 20. yüzyıldan daha önce sosyoloji, ekonomik, siyaset ve sosyal hizmet alanlarında tartışılmaya başlamıştır. Ancak sosyal politika alanında 1900'lü yıllardan sonra ele alınmıştır. Siyasal katılım, yurttaşların devletleri etkileyebilecekleri ve sorumlu tutabilecekleri anlamına gelmektedir. Sosyal politikada ise katılım, yurttaşların politika geliştirme ve uygulamadaki söz sahibi olması anlamına gelmektedir. Katılım hakkı, siyasal hak, sosyal hak ve yurttaşlık hakkı ile birlikte ele alınmaktadır. Richardson'a (1983) göre, devletler, sosyal politikadan yararlananların sosyal politika tartışmalarına ilgi göstermediğini düşünürler ve sosyal politika geliştirme sürecine etkin bir biçimde katkı sağlama kapasitelerini düşük olarak varsayarlar. Böylece sosyal politika konularında yurttaşların ihtiyaçları ve gereksinimleri uzmanlar, meslek elemanları, bürokratlar ve yöneticiler tarafından belirlenir.

Katılım, bireylerin ihtiyaçlarını belirlemek ve neye gereksinim duyduklarını dile getirmeleri, sosyal politikalarından sadece faydalanmak değil aynı zamanda politikaların geliştirilmesinde etkili olmaları anlamına gelmektedir. Bu araştırmada, katılımcılara aile politikasının geliştirilmesinde katılımcılığın önemi sorulmuştur. Bir katılımcıya göre Türkiye'de aile politikasının geliştirilmesi aşamasında yurttaşlar ve aileler tarafından bir talep yoktur ve ailelerin katılımı söz konusu değildir. Diğer bir katılımcıya göre Türkiye'de genel olarak sosyal politika, devlet tarafından geliştirilir ve ardından topluma sunulur. Dolayısıyla arz odaklıdır ve katılımcılıktan ziyade günü kurtarma söz konusu olur. Bir bürokrata göre Türkiye'de aileler genelde sorunlarını dışa vurmazlar, kendi içlerinde çözmeye çalışırlar ve sorunları çözmek için sosyal yardımlar hariç, devletten bir talepte bulunmazlar. Ailelerin devletten bir talepte bulunmaması onların katılımcılık hakkındaki farkındalık düzeyinin düşük olduğu anlamına gelir. Bu yüzden sosyal politikalar da katılımcılık ilkesinden uzak bir biçimde geliştirilir.

Bir katılımcı, sosyal politikaların yukarıdan aşağıya dikte edildiği, popülist bir yaklaşımın var olduğu, alanda çalışan, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenlerden görüş alınmadığı ve katılımcılığın önemsemediğini ifade etmiştir. Araştırmada, Türkiye'deki aile politikalarının siyasal kimlik taşıdığı, bakanlık merkezli devlet tarafından geliştirildiği ve katılımcı bir özelliğinin bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

4.3.2. Aile Sosyal Politikasının Özgürleştirici veya Bağımlı Kılıcı Özelliği

Genel olarak sosyal politikanın amacı bireylerin ve toplumun refahını artırmak, sorunları ortadan kaldırmak ve bireyleri güçlendirerek kendi potansiyellerini ortaya koymaya teşvik etmek olmuştur. Özgürleştirici sosyal politika, ayrımcılık ve baskı ile mücadele eder, eşitsizliği ortadan kaldırır ve insanların yetkinleşmesini sağlar. Bir katılımcıya göre Türkiye'de sosyal politika kapsamında, sosyal yardımlar ön planda tutulmakta ve sosyal yardıma ağırlık verilmektedir. Ailelere verilen sosyal yardımlar ise ailelerin sorunlarını kökünden çözmek yerine onları devlete bağımlı kılmaktadır. Böylece yapılan sosyal yardımlar, ailelerin mağduriyetini gidermemekte ve "tembellik" ile sonuçlanmaktadır. Oysa sosyal politikanın amacı insanlar ve toplumları güçlendirerek özgürleştirmek olmalıdır. Bakanlıkta uzman olarak çalışan bir katılımcı konuyu şu şekilde özetlemiştir:

K. Karataş

“Burada bakanlığımızın genel amacı özgürleştirmek. Bunu bir yardıma bağımlı hale getirmek değil. Eğer bir ailenin mağduriyeti varsa bunun giderilmesi için yardım ediliyor ama bir süreden sonra aile bu yardıma alışıp kendisine bir iş bulma imkânından vazgeçiyorsa çalışmak istemiyorsa bu aileyi tam tersine özgürleştirme değil bir bağımlı hale getiriyor, yardıma bağımlı hale getiriyor.”

Diğer bir katılımcıya göre, Türkiye’deki aile politikası tamamen özgürleştirici veya bağımlı kılıcı yapıya sahip değildir belki sunulan hizmetlere göre farklılaşmaktadır. Kimi uygulamalar, ailelerin sorunlarını çözmeye çalışırken onları sorunlardan kurtarır. Ancak kimi uygulamalar, aileleri devlete bağımlı hale getirir. Örneğin sosyal yardımlardan yararlanan aileler veya bireylerin o yardımlara bağımlı hale gelmesi anlaşılmaktadır. Kadın istihdamı konusunda ise kadınları özgürleştirmeye çalışırken kadın istihdamının tam yaygınlaşmamasından dolayı, tam anlamıyla özgürleştirici özellik taşımamaktadır. Yaşlılar veya engellilere yapılan yardımlar, onları ailelerine bağımlı hale getirmektedir. Bu sonuçlara göre Türkiye’de aile politikası bağımlılık oluşturan bir özellik taşımaktadır. Bağımlı kılıcı özellik taşıyan bir sosyal politika yurttaşları devlete, aile üyelerini birbirlerine örneğin kadını erkeğe, çocuğu ebeveyne, hasta, yaşlı veya engelliye aileye bağımlı hale getirir ve bu şekilde başka türlü mağduriyetlere yol açabilir ve yaşlı ihmali ve istismarı, kadına yönelik şiddet, çocuk ihmali ve istismarına zemin hazırlayabilir.

4.3.2.Aile Politikasının Hak Temelli veya Lütuf Temelli Özelliği

Araştırmada, Türkiye’deki aile sosyal politikasının hak temelli veya lütuf temelli özelliği katılımcılara sorulmuştur. Kimi katılımcılar, aileye verilen hizmetleri, devlet tarafından yurttaşlara bir lütuf gibi sunulduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı, aile politikasının hak temelli bir görünüme sahip olduğu ancak gerçekte lütuf gibi sunulmasına dikkat çekerek, devletin hak temelli bir yaklaşımla politika geliştirmedikçe değinmiştir. Böylece Türkiye’de devletin sosyal politika konusunda kendisini “veren el” konumunda değerlendirdiği ve “biz verdik” tarzında yaklaştığını ifade etmiştir.

Bir katılımcı, aile politikasını hak temelli olarak değerlendirmiştir. Ancak görüşmenin ilerleyen dakikalarında yapılan sosyal yardımları “iyilik” olarak tanımlamış ve “bizim insan vefalıdır yapılan iyiliği unutmaz” ifadesiyle bu alanda olan çelişkiyi ortaya çıkarmıştır. Bir katılımcıya göre Türkiye’de aile politikası mevzuatta yurttaşlık hakkı olarak ele alınmıştır. Ancak uygulamada hem devlet hem yurttaşlar tarafından bir lütuf gibi algılanmıştır.

4.3.3.Aile Sosyal Politikasının Muhafazakâr veya Çağdaş Özelliği

Muhafazakâr anlayış bağlamında aile politikası, aile içindeki geleneksel kadın ve erkek rolleri, ailenin yapısı ve işlevlerini korur. Kadınlar, ev içi işleri yapmaya, çocuk doğurmaya ve bakım vermeye teşvik edilir ve kadınların çalışma hayatına katılımı kısıtlanır. Korkut ve Eslen-Ziya’ya (2011) göre muhafazakâr anlayış çerçevesinde toplumsal cinsiyet ilişkileri korunur, kadınların işgücü piyasasına katılımı istenmez ve kadınlar daha çok çocuk doğurmaya teşvik edilir. Ayrıca muhafazakâr anlayış, ataerkil bakış açısıyla erkekleri ailenin geçimini sağlayan aile reisi ve kadını ise “ev hanımı” olarak tanımlar. Çağdaş anlayış ise ailelerin zamanla değişime uğradığı, aile içi rollerin değiştiği, yeni aile tiplerinin, örneğin tek ebeveynli ailelerin ortaya çıktığını kabullenip, bu doğrultuda sosyal politika geliştirir. Ayrıca kadın erkek fırsat eşitliği sağlamaya ve kadınların iş gücü piyasasına katılımını kolaylaştırmaya yönelik politika ve program geliştirerek aile bireylerini güçlendirmeye çalışır.

Bir katılımcı, Türkiye’de aile politikasının muhafazakâr bir anlayış bağlamında geliştirildiğini ve geleneksel aile biçiminin korunduğunu ifade etmiştir. Ancak muhafazakâr anlayışın iktidardan bağımsız olarak tüm hükümetlerde bulunduğu vurgu yapmıştır. Diğer katılımcıya göre Türkiye’deki aile politikası sürekli dine ve hayırseverliğe vurgu yaptığı için muhafazakârdır ve kadınlarla ilgili konularda daha fazla muhafazakârlaşmaktadır.

Bir katılımcı, aile politikasının muhafazakârlaştığını siyasal bir perspektiften açıklamıştır ve mevcut iktidarın rolüne değinmiştir. Diğer bir katılımcı aileye yönelik sosyal politikaların muhafazakâr anlayış bağlamında geliştirildiğine ancak çağın getirdiği çeşitli sorunlar, muhafazakâr anlayışı da yenilenmeye zorladığına değinmiştir.

4.3.4. Aile Sosyal Politikasının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirmek

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlar ve erkeklerin toplum içinde aynı hak ve fırsatlara sahip olması ve eşit biçimde sosyal ve ekonomik haklardan yararlanması anlamına gelmektedir. Ekonomik ve Sosyal Konsey⁴, toplumsal cinsiyet eşitliğini şu şekilde tanımlamıştır:

“Her alanda ve her düzeyde, mevzuat politikalar veya programlar dâhil olmak üzere, planlanan herhangi bir eylemin kadınlar ve erkekler için etkilerini değerlendirme süreci. Kadınların yanı sıra erkeklerin kaygılarını gidermek için de bir stratejidir, politika ve programların tüm siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlarda tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirilmesinin bütüncül bir boyutunu yaşamaya yönelik bir stratejidir, böylece kadınlar ve erkeklerin eşit şekilde faydalanabilmesi ve eşitsizliğin sürdürülememesi gerçekleşir. Nihai amaç toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır.”⁵

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına kadınlar ve erkeklerin toplumda eşit haklar ve fırsatlara sahip olması gerekmektedir. Böylece kadınlar ve erkeklerin deneyimleri, bilgileri, çıkarları ve düşünceleri politika geliştirme, planlama ve karar verme aşamalarında göz önünde bulundurulur (United Nations, 2002, s. v). Bir katılımcı, Türkiye’de “erkek egemen kültüre” değinerek aile politikasının da erkek egemen anlayışla geliştirildiğine dikkat çekmiştir. Diğer bir katılımcıya göre mevcut aile politikası, kadınların geleneksel rollerini korumaya çalışmakta ve bu şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğini görmezden gelmektedir. Kadınlara eşit fırsatlar sunmaktan ziyade bakım işlerinin yüklenmesi, kadının eş ve annelik rolünün ön planda tutulması, ailenin bütünlüğünü korumak adına kadınların haklarının çığnemesi ve benzeri uygulamalar toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamamaktadır.

Kimi katılımcılara göre Türkiye’de aile politikası alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çabalar bulunmaktadır. Örneğin TBMM’de KEFEK, toplumsal cinsiyet eşitliğini önemseyen ve bu konu üzerine çalışmalar yürüten bir komisyondur. Diğer taraftan ASHB bünyesinde bulunan Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü veya yerel yönetimlerde bulunan Aile ve Kadın Hizmetleri Müdürlüğü toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmaktadırlar. Sonuç olarak araştırmada Türkiye’deki aile politikasının toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerine göre geliştirilmediği ifade edilmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Ulusal mevzuat kapsamında Türkiye’de aileye yönelik sosyal politika ve uygulamaların ana hedefi aile bütünlüğünü korumak, aile refahını artırmak, aile değerlerini korumak, aile içi bağları güçlendirmek, sorunları gidermek ve aile bireylerini güçlendirmek olarak ifade edilmiştir. Karataş ve Baykara Acar’a göre (2011) aile politikasının amacı aileleri korumak ve desteklemektir. Ancak uygulamada bu hedeflerin hangi düzeyde gerçekleştirildiği soru işaretidir. Aile bütünlüğünü korumaya çalışırken aile bireylerinin yüksek yararını da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Örneğin şiddet yaşayan bir ailede aile bütünlüğünü koruma ilkesi bireylerin yüksek yararının önüne geçmemelidir.

Türkiye’de aile politikası genellikle dezavantajlı aileleri ve aile içinde dezavantajlı bireyleri kapsamaktadır. Oysa sosyal devlet anlayışına göre sosyal politika ve aile politikası tüm toplumu ve aileleri kapsamalıdır ve böylece daha etkin bir biçimde uygulanmalıdır. İçağasıoğlu Çaban ve Özbesler’e (2009) göre, aileyi bütüncül bir biçimde ele almamak ve özel ve risk taşıyan gruplara yönelik hizmet geliştirilmek yeni sağ anlayış tarafından benimsenmektedir. Yeni sağ anlayış, sosyal yardımlar ve hizmetlerin ulusal bütçe üzerindeki yükünü azaltmaya çalışmaktadır. Ancak kısıtlı sosyal politikalar sonucu oluşan sosyal sorunlar devletlere daha fazla maliyet ve masraf çıkartabilir.

Araştırmada, Türkiye’de aile politikasının, yurttaşların katılımı üzerine geliştirilmediği ve devletin inisiyatifinde oluşturulduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Turgut’a (2016: 416) göre Türkiye’de sosyal politika devlet tarafından geliştirilmekte ve halkın beklentileri ve katılımı ön plana çıkmamaktadır. Oysa katılımcılık ilkesine göre gelişen aile politikası, ailelerin sorunları, gereksinimleri ve beklentileri üzerine inşa edilir ve sorunları önleme açısından da başarılı olur. Türkiye’de aile politikası, ağırlıklı olarak aileleri devlete, aile bireylerini ise birbirlerine bağımlı hale getirmektedir. Akkuş Güvendi’ye (2018: 7) göre kimi refah devletleri, aile merkezli yaklaşımla aile üyelerini

4 Economic and Social Council (ECOSOC)

5 <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/Pages/GenderIntegration.aspx> (Erişim Tarihi 06.06.2020)

K. Karataş

bir arada tutmaya ve birbirlerine karşı sorumluluklarını güçlendirmeye yönelik politika geliştirirler. Böylece aile üyeleri birbirlerine bağımlı hale gelir. Bu yaklaşıma karşın, kimi refah sistemleri ise birey merkezli yaklaşımla sosyal refah hizmetlerini genişleterek, yurttaşların birbirlerine veya aile üyelerinin birbirlerine olan ihtiyaç ve bağımlılığını en aza indirmeye çalışır.

Sosyal devlet anlayışına göre sosyal hizmetler ve yardımlar yurttaşların hakkıdır. Bu yüzden hak temelli yaklaşımla sosyal politika geliştirmek gerekir. Araştırmanın sonucuna göre Türkiye’de ailelere sunulan sosyal hizmetler ve yardımlar kimi zaman yurttaşlar tarafından kimi zaman ise yönetim tarafından bir lütf gibi algılanmaktadır. Metin’e (2011, s. 182) göre hak temelli yaklaşımda, toplum bir bütün olarak ele alınır ve işsizlik ve yoksulluk gibi sosyal sorunları gidermek yönetimin görevi olarak algılanır. Böylece toplumdaki tüm bireyler, yurttaşlık statülerine göre hizmetler ve yardımlardan yararlanabilirler ve gelir, prim veya sigorta ölçütlerine bakılmaksızın yurttaşlar eşit bir biçimde sosyal haklardan yararlanırlar. Buğra’ya (2014) göre Türkiye’deki sosyal yardımlar, hak anlayışından uzak ve daha çok hayırseverlik ve sadaka niteliği taşımaktadır. Oysa sosyal politikalar, sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, evrensel insan hakları ve sosyal adalet kurallarına göre geliştirilmeli ve hak temelli olmalıdır. Lütf, hayırseverlik ve yardımseverlik anlayışına göre yapılan sosyal yardım ve hizmetler suiistimale açık bir alandır.

Araştırmaya katılan katılımcıların çoğu, Türkiye’deki aile politikasının muhafazakâr nitelik taşıdığını ifade etmişlerdir. Muhafazakâr anlayışta, devlet, ailenin geleneksel yapısını, işlevlerini, kadın ve erkek rollerini korumaya çalışır. Örneğin erkeklerin ailenin geçimini sağlama ve ekmek kazanma rolü kadınların ise çocuk doğurma ve bakım verme rolü korunur. Çelik (2010) Türkiye’de mevcut sosyal politikayı iyiliksever, muhafazakâr ve hayırsever olarak nitelendirmiş ve bu anlayışın düzensiz, lütf temelli, hak temelinden uzak, siyasal etki ve suiistimale açık ve klientalist bir sosyal politika ortaya çıkarttığına değinmiştir. Karagöz (2015: 5) Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra aile politikasının muhafazakâr bir bağlamda oluşturulduğundan söz etmiştir. Daly ve Clavero (2018: 157-158) günümüzde ailelerin yaşadıkları değişim ve dönüşümleri göz önünde bulundurarak aile politikasının çağa uygun bir biçimde geliştirilmesine dikkat çekmişlerdir. Çağdaş aile politikasına olan gereksinim dört ana konudan kaynaklanmaktadır: Birincisi, günümüzde ailelerin bakım verme rolü, devletler tarafından üstlenmeye başlanmıştır. Örneğin Avrupa ülkelerinde kimi devletler ailelerin belirli işlevlerini korumaktan ziyade kendileri çocuklar ve yaşlılara bakım vermeyi üstlenmişlerdir. İkincisi, çocuk refahı ve çocukların yüksek yararı gibi konular aileden ve ebeveynlerden bağımsız bir biçimde aile politikası ve çocuk politikası alanında ele alınmıştır. Üçüncüsü, kadın ve erkeklerin aile içindeki rolünün değişmesi ve çift kazanan ailelerin yaygınlaşmasıdır. Dördüncü konu ise ailenin eski işleyiş ve yapısını geliştirmek ve bireylerin refahını arttırmak olmuştur.

Araştırmada, Türkiye’deki aile politikasının, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerine göre gelişmediği ve erkekler ve kadınların geleneksel rollerinin pekiştirildiği ortaya çıkmıştır. Kadın istihdamının desteklenmemesi, kadınların düşük ücretle kayıt dışı çalıştırılması, buna ek olarak kimi siyasiler ve muhafazakârların, kadınlar hakkındaki kullandıkları dil ve söylemler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemsenmediğini göstermektedir. Oysa aile politikasının önemli bir bileşeni kadınlara eşit hak ve fırsatlar sağlamak ve iş piyasasına katılmalarını desteklemektir. Dedeoğlu (2000: 45) sosyal devlet bağlamında, toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını ele almıştır ve Türkiye’de kadınların istihdamına yönelik etkili bir yasal düzenlemenin bulunmamasına değinmiştir. Bu bağlamda Dünya Ekonomik Forumu’nun 2017 Küresel Cinsiyet Açığı Raporu’nda Türkiye’nin 144 ülke arasında 131. sırada yer alması dikkat çekicidir (Kabasakal, 2018: 33). Oysa aile bütünlüğünü korumak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamakla mümkün olabilir.

Türkiye’de hem yönetimin hem toplumun aileye yönelik bakış açısı kutsallık üzerine inşa edilmektedir. Böylece aile kutsal bir kurum olarak algılanmakta ve bu söylem çoğu zaman siyasiler ve bürokratlar tarafından vurgulanmaktadır. Aile kurumunu korumak ve desteklemek için ulusal mevzuat, Kalkınma Planları, Yıllık ve Hükümet Programlarında aile ile ilgili kapsamlı, çok yönlü, planlı, istikrarlı ve kalıcı politikalar ve uygulamalar geliştirmek gerekmektedir. Dolayısıyla aile politikasının katılımcı, hak temelli, çağdaş, eşitlikçi ve sosyal devlet anlayışına uygun biçimde geliştirilmesi devletin en önemli görevidir.

KAYNAKÇA

- (2008). *A Cross-National Comparison of Family Policy*. Hong Kong: Public Policy Research Centre Hong Kong Institute of Asia-Pacific Studies The Chinese University of Hong Kong.
- Akkuş Güvendi, M. (2018). Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye’de Aile Politikaları. *İlke Politika Notu*, 1-28.
- Ataca, B. (2009). Turkish Family Structure and Functioning. S. Bekman, & A. Aksu-Koç içinde, *Perspectives on Human Development, Family, and Culture* (s. 108-125). Cambridge University Press.
- Buğra, A. (2014, 09 19). *Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları: Vatandaşlık Hakkı mı Sadaka mı?* 04 23, 2017 tarihinde Aljazeera Turk: <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/turkiyede-sosyal-yardim-uygulamalari-vatandaslik-hakki-mi-sadaka-mi> adresinden alındı
- Çarkoğlu, A., & Kafescioğlu, N. (2014). For whose sake is it anyway? Evaluation of explicit family policies in Turkey. M. Robila içinde, *Handbook of family policies across the globe* (s. 239-254). New York: Springer.
- Çelik, A. (2010). Muhafazakâr Sosyal Politika Yönelimi: Hak Yerine Yardım-yükümlülük Yerine Hayırseverlik. *I.U. Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 63-81.
- Chambers, D. (2012). *A Sociology Of Family Life*. Polity Press.
- Cornwall, A., & Gaventa, J. (2000). From Users and Choosers to Makers and Shapers: Repositioning Participation in Social Policy. *IDS Bulletin*, 31, 50-62.
- Daly, M., & Clavero, S. (2018). *Contemporary Family Policy in Ireland and Europe*. School of Sociology and Social Policy Queen’s University Belfas. <http://www.welfare.ie/en/downloads/cfpreport.pdf> adresinden alındı
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Doğan, M. (2011). Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 293-307.
- Dumon, W. (1991, 6 2). *Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları* (Cilt 1). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Giddens, A. (1990). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Giele, J. (1979). Social Policy and the Family. *Annual Review of Sociology*, 275-302.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.
- Günel, P. (2009). *Avrupa Birliği’nin Sosyal Politikası Çerçevesinde Güney Avrupa Sosyal Devlet Modeli ve Türkiye*. Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Hantrais, L. (2003). Introduction: Policy Directions in ‘Family and Welfare’ Research. *Family and Welfare Policy Review*, 1-34.
- İçağasıoğlu Çoban, A., & Özbesler, C. (2009). Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(18), 31-41.
- Kabasakal, T. (2018). *Violence Against Women in Turkey: An Analysis of Barriers to the Effective Implementation of International Commitments*. Lund University. Faculty of law. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8955271&fileId=8955273> adresinden alındı
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). The autonomous-relational self: A new synthesis. *European Psychologist*, 1, 180–186.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family Self and Human Development Across Cultures Theory and Applications*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kamermann, S., & Kahn, A. (1978). *Family Policy: Government and Families in Fourteen Countries*. New York: Columbia University Press.
- Karagöz, L. (2015). Türkiye’de Aile Politikalarında Bütünlük İhtiyacı. *İlem Politika Notu* 5, 1-10.
- Karataş, K., & Baykara Acar, Y. (2008). *Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartları Geliştirilmesi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Karataş, K., & Baykara Acar, Y. (2011). Aile Destek Hizmetlerinde Kalite Standardı Geliştirme. *Aile ve Toplum*, 7(26), 9-32.

K. Karataş

- Korkut, U., & Eslen-Ziya, H. (2011). The impact of conservative discourses in family policies, population politics, and gender rights in Poland and Turkey. *Pub-Med*, 18, 387-418.
- Malterud, K. (2001, 8 11). Qualitative Research: Standards, Challenges, and Guidelines. *Qualitative research series*, 358, 483-488.
- Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar. *Çalışma ve Toplum*, 1, 179-200.
- Neuman, W. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Edinburgh: Pearson Education Publication. Seventh Edition.
- Ooms, T. (1990). Families and government: Implementing a family perspective in public policy. *Social Thought*, 16(2), 61-78.
- Pardeck, J. (1979). Planing for a National Social Policy for the Family. *The Journal of Sociology and Social Welfare*, 6(6), 770-791.
- Richardson, A. (1983). *Participation: Concepts in Social Policy I*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Selis, C., & Dumon, W. (1991). Belçika. B. A. Kurumu içinde, *Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikası* (s. 5-12). Ankara: Reyhan Basın.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: Sage Publication.
- Tuncay, T. (2010). Avrupa Birliği Ülkelerinde Aile Politikaları ve Türkiye. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 1-8.
- Turgut, F. (2016). Türk Siyasetinde Son Dönem Aile Politikaları. *SEFAD*(35), 411-426.
- (1994). *Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- United Nations. (2002). *Gender mainstreaming an Overview*. Office of the Special Adviser on Gender Issues and Advancement of Women.
- Yıldırım, S. (2005). Aftermath of a Revolution: A Case Study of Turkish Family Law. *Pace International Law Review*, 347-371. Available at: <http://digitalcommons.pace.edu/pilr/vol17/iss2/8> adresinden alındı
- Zimmerman, S. (1995). *Understanding Family Policy: Theories and Applications*. New York: Sage Publication.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonunun 20.02.2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur. Etik kurul izni 35853172/433-933 sayı no ile araştırmacılara bildirilmiştir.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).